

Komiteanmietintö 1959:11

KOULUOHJELMAKOMITEAN MIETINTÖ

EDUSKUNNAN KIRJASTO
RIKSDAGSBIBLIOTEKET

132 013 136 9

HELSINKI 1959

I osa Suomen koululaitos ja sen piirissä esiintyviä puutteita ja epäkohtia

I luku. Suomen koululaitos

Suomen koululaitos koostuu kolmesta koulun päämuodosta: kansakoulusta, oppikoulusta ja ammatillisista kouluista. Kansakoulun tarkoituksena on kotikasvatukseen nojaten antaa jokaiselle kansalaiselle tarpeellinen peruskoulutus. Se on oppivelvollisuus-koulu sekä oppi- ja monien ammattikoulujen pohjakoulu. Oppikoulu jakaantuu yleensä keskikouluun, jonka tarkoituksena on antaa nuorisolle yleistä kansalaissivistystä sen lisäksi, mitä kansakoulussa annetaan, sekä lukioon, joka valmentaa oppilaitaan lähinnä yliopisto- ja korkeakouluopintoihin. Eri alojen ammatilliset koulut puolestaan antavat ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia tietoja ja taitoja. Omat, varsinaiseen koululaitokseen kuulumattomat oppilaitosryhmänsä muodostavat toisaalla kansan- ja työväenopistot ja toisaalla korkeakoulut.

1. Koululaitoksen rakenne

a) Kansakoulu

Heinäkuun 1 päivänä 1957 annetun kansakoululain mukaan oppivelvollisuus, joka tarkoittaa sen tieto- ja taitomäärän saavuttamista, mikä kansakoulussa annetaan, alkaa syyslukukauden alusta sinä vuonna, jona lapsi täyttää 7 vuotta, ja päättyy kevätlukukauden lopussa sinä vuonna, jonka kuluessa hän täyttää 16 vuotta. Oppivelvollisuus täytetään tavallisesti kansakoulussa, joskin huomattava osa oppilaista ennen oppivelvollisuusiän päättymistä siirtyy kansakoulusta oppikouluihin ja muihin oppilaitoksiin.

Kansakoululain mukaan kansakoulu jakautuu varsinaiseen kansakouluun ja kansalaiskouluun. Varsinainen kansakoulu on

6-vuotinen ja kansalaiskoulu 2-vuotinen. Kansalaiskoulu voi kuitenkin, milloin olosuhteet niin vaativat, olla 1-vuotinen, jolloin varsinainen kansakoulu on 7-vuotinen. Kouluhallitus voi sallia, että maalaiskunnassa 1-vuotinen kansalaiskoulu korvataan kursilla, jonka tulee käsittää vähintään 200 oppituntia. Kansalaiskoulun tulee läheisesti liittyä elinkeinoelämään ja sen opetuksen tulee olla monipuolista ja ammatinvalinnan edellytyksiä lisäävää. Kansakouluun voi myös kuulua keskikoulu, apukoulu, hitaasti edistyvien luokkia ja muita oppivelvollisuusikäisten kouluja.

Kansakoulun lukuvuosi alkaa 1. 8. ja päättyy 31. 7. Vuodenvaihe jakaa sen syys- ja kevätlukukauteen. Lukuvuodessa on 200 työpäivää. Koulutyö aloitetaan syyskuun ensimmäisenä ja päätetään toukokuun viimeisenä arkipäivänä. Milloin yksiopettajaisessa varsinaisessa kansakoulussa ei ole tarkoitukseenmukaista opettaa kaikkia oppilaita yhdessä, on koulun työaika 225 työpäivää, joista 70 käytetään kahden tai kolmen alimman luokan opettamiseen ja 155 muiden luokkien opettamiseen. Varsinaisen kansakoulun viikottainen työaika vaihtelee eri luokilla 20:sta 32 tuntiin, ja kansalaiskoulun työaika on 30—36 tuntia viikossa.

Kansakoululaki tuli voimaan 1. 8. 1958. Sitä aikaisemmin kansakoulutoimesta voimassa olleiden säännösten mukaan kansakoulu oli 7-vuotinen ja jatkokoulu 1-vuotinen. Jos kunta oli järjestänyt 2-vuotisen päiväjatko-opetuksen, varsinainen kansakoulu oli 6-vuotinen. Käytännössä kaupunkien, kauppaloitten ja eräiden maaseudun asutuskeskusten varsinainen kansakoulu oli 6-vuotinen ja päiväjatkokoulu 2-vuotinen. Maaseudulla taas varsinainen kansakoulu oli yleensä 7-vuotinen, ja sitä seurasi 1-vuo-

تينين vähintään 100 tuntia käsittävä iltajatkoo-oppetus. Eräissä maalaiskunnissa jatko-oppetus on järjestetty 1-vuotiseksi päiväkouluksi tai lyhyehköiksi päiväaikana pidettäviksi kursseiksi eräissä aineissa.

Kansakoulu on yleensä yhtenäinen koulu. Kuitenkin se on etenkin viime aikoina osoittanut pyrkimyksiä jakautua erityiskouluihin. Tällaisia erityiskouluja ovat apukoulut, tarkkailuluokat, vajaanmielisten koulut ja aistiviallisten koulut. Apukoulut ovat 8-vuotisia kansakouluja, joissa annetaan opetusta heikon käsityskyvyn vuoksi varsinaisesta kansakouluopetuksesta vapautetuille lapsille. Apukoulu on lain mukaan perustettava kaupunkiin, jossa asukasluku on vähintään 8 000, niin myös vastaavanlaiseen muuhun asutuskeskukseen. Kuuroja ja sokeita oppivelvollisia lapsia opetetaan valtion ylläpitämissä kuuromykkäin ja sokeain oppilaitoksissa. Kuuromykkäin koulut ovat 8-luokkaisia ja sokeain koulut 10-luokkaisia sisäoppilaitoksia.

b) Oppikoulu

Hallinnollisessa suhteessa voidaan oppikouluopetusta antavat koulut jakaa kolmeen päätyyppiin:

1. *valtion oppikoulut*, jotka ovat välittömästi kouluhallituksen johdon ja valvonnan alaisia valtion laitoksia ja joiden toiminnan rahoittamisesta valtio huolehtii.

2. *yksityiset oppikoulut*, jotka voivat olla säätiöiden, osakeyhtiöiden, yhdistysten tai yksityisten henkilöiden tahi kunnan tai kuntayhtymien omistamia ja joiden toimintaa valtio avustaa yksityisoppikoulujen valtionavusta 6.10.1950 annetun lain nojalla; ne ovat kouluhallituksen valvonnan alaisia; tässä mietinnössä käytetään nimityksiä *kunnan keskikoulu* tai *kunnan lukio* silloin, kun on kysymys kunnan omistamasta ja yksityisoppikoulujen valtionavusta annetun lain perusteella valtionavustusta saavasta oppikoulusta.

3. *kunnalliset keskikoulut*, jotka hallinnollisesti kuuluvat kansakouluun ja joiden ylläpitämiseen annetaan valtionavustusta kansakoululain nojalla; ne ovat kouluhallituksen ja kansakouluntarkastajain valvonnan alaisia.

Koulumuodoltaan nykyisten oppikoulujen suuri enemmistö on ns. vanhamuotoisia eli

kansakoulun neljän alimman luokan oppimäärälle rakentuvia. Uusimuotoiset oppikoulut on tarkoitettu varsinaisen kansakoulun koko oppimäärälle rakentuviksi, mutta sinä aikana, jona kansakoulu on erään poikkeuksin ollut 7-vuotinen, siirtyminen tämäntyyppisiin kouluihin on yleensä tapahtunut kansakoulun kuudennelta luokalta.

Säännösten mukaiset *vanhamuotoiset valtion oppikoulut* voivat olla tyyppiltään seuraavanlaiset:

1) 8-luokkainen klassillinen lyseo, jossa ei ole keskikouluastetta päättyvine oppimäärineen (poikakoulu);

2) 8-luokkainen linjakokoinen lyseo, jossa 5 alinta luokkaa muodostavat keskikoulun ja 3 ylintä lukioasteen (poikakoulu);

3) 8-luokkainen yhteislyseo, jossa on 5 keskikoulu- ja 3 lukioluokkaa (8-luokkainen tyttölyseo, jonka lukusuunnitelma on sama kuin 8-luokkaisen yhteislyseon tyttöjen lukusuunnitelma);

4) 9-luokkainen tyttölyseo, jossa keskikouluasteen muodostaa 6 luokkaa ja lukion 3 luokkaa;

5) 5-luokkainen keskikoulu, joka on aina yhteiskoulu;

6) 6-luokkainen tyttökoulu, joka on keskikoulu tyttöjä varten sekä

7) 3-luokkainen lukio.

Uusimuotoisten valtion oppikoulujen, jotka siis perustuvat kuuden kansakoululuokan pohjalle, tyytit voivat olla seuraavat:

1) 6-luokkainen lyseo, jossa on 3 keskikoulu- ja 3 lukioluokkaa;

2) 6-luokkainen yhteislyseo, jossa niin ikään on 3 keskikoululuokkaa ja 3 lukioluokkaa;

3) 7-luokkainen tyttölyseo, jonka 4 alinta luokkaa muodostavat keskikoulun ja 3 ylintä lukion;

4) 3-luokkainen keskikoulu; sekä

5) 4-luokkainen tyttökoulu.

Uusimuotoisia valtion oppikouluja on vain kaksi. Sitävastoin tämän tyyppisiä yksityisiä oppikouluja on useita. Toiminnassa olevat uusimuotoiset oppikoulut kuuluvat edellä 1 ja 4 kohdassa mainittuihin ryhmiin.

Opettajainvalmistusta varten valtio ylläpitää viittä normaalilyseota, jotka ovat vanhamuotoisia kouluja. Lisäksi on toiminnassa valtion iltaloppikoulu, johon sisältyy 4-luokkainen keskikoulu ja 3-luokkainen lukio.

Yksityiset oppikoulut vastaavat yleensä muodoltaan jotakin valtion oppikoulun tyyppiä. Eräissä yksityisissä yhteis- ja poikakouluissa on 9 luokkaa, joista ensimmäisen luokan katsotaan kuuluvan kansakouluasteeseen.

Kunnalliset keskikoulut muodostavat siinä mielessä vallitsevan järjestelmän kannalta erikoislaatuisen kouluryhmän, että ne ovat hallinnollisessa suhteessa kansakouluja mutta opetuksellisessa suhteessa oppikouluja. Opetuksellisen luonteen perusteella näitä kouluja on seuraavassa käsitelty eräänä oppikouluryhmänä. Kansakouluun kuuluvan keskikoulun ja ammatillisen jatkokoulun perustamisesta kokeilutarkoituksessa 10. 1. 1946 annetun lain mukaan kunnilla on ollut oikeus perustaa tällainen keskikoulu valtioneuvoston luvalla ja eduskunnan osoittaman määrärahan puitteissa kokeilutarkoitusta varten. Kansakoululailla saatettiin kunnallisten keskikoulujen asema vakinaiseksi, mutta kansakouluasetuksessa näiden keskikoulujen perustamismahdollisuudet rajoitettiin siten, että uusia kouluja voidaan perustaa tosiasiallisesti vain köyhiin ja syrjäisiin kuntiin. Koulujen oppimäärien tulee vastata valtion keskikoulujen oppimääriä, ja niiden opetustoiminta on muutoinkin järjestetty vastaamaan oppikouluja. Tyyppiltään keskikoulut voivat nykyisten säännösten mukaan olla seuraavanlaisia:

- 1) kansakoulun neljännen vuosiluokan oppimäärälle rakentuvia 5-vuotisia kouluja;
- 2) kansakoulun kuudennen vuosiluokan pohjalle rakentuvia 3- tai 4-vuotisia kouluja.

Edellä 1-kohdassa tarkoitettuja kouluja on 15 ja 2-kohdassa mainittuja 5 ja 13.

Valtion ja yksityisten oppikoulujen lukuvuosi alkaa 1. 9. ja päättyy 31. 8. Siihen sisältyvä syyslukukausi alkaa 1. 9. ja päättyy 20. 12., kevätlukukausi vastaavasti 9. 1. ja 31. 5. Pakollisten aineiden viikkotuntimäärä vaihtelee luokkien ja koulutyypin mukaan 31:stä 33:een. Oppikoulun vuotuinen työpäivien määrä vaihtelee eri kouluissa 187:stä 190:een.

Kunnallisten keskikoulujen lukuvuosi alkaa 1. 8. ja päättyy 31. 7. Vuodenvaihte jakaa lukuvuoden syys- ja kevätlukukauteen.

Yleensä syyslukukauden työ alkaa 1. 9. ja päättyy joulukuun 20 päivän vaiheilla, kevätlukukauden työ alkaa yleensä 7 päivänä tammikuuta ja päättyy toukokuun lopussa. Lukuvuodessa on 200 työpäivää ja opetusta annetaan 30—36 tuntia viikossa.

e) Ammatilliset oppilaitokset

Kansakoulun tehtävänä on jokaiselle kansalaiselle välttämättömänä pidetyn yleisivistyksen antaminen ja oppikoulun sen täydentäminen niiden osalta, jotka pyrkivät joko enemmän yleisiä tietoja tai kielitaitoa vaativiin tehtäviin tai katsovat muuten niitä tarvitsevansa. Ammatillisten oppilaitosten tehtävänä sen sijaan on pääasiassa sellaisten tietojen ja taitojen opettaminen, joita kaivataan määrätuille toimialoille valmistuttaessa. Ammatilliset oppilaitokset jakaantuvat lisäksi sen tehtäväasteen mukaisesti, johon ne oppilaitaan valmistavat, suoritusasteen ja suunnittelu- tai johtoasteen oppilaitoksiin. Useimmilla aloilla perustuu suoritusasteen koulutus kansakouluun sekä suunnittelu- tai johtoasteen (korkeakouluja lukuun ottamatta) keskikouluun.

Toimialojen mukaan voidaan ammatilliset oppilaitokset ryhmitellä seuraaviin pääryhmiin:

- 1) ammattioppilaitokset;
- 2) teknilliset oppilaitokset;
- 3) kauppaoppilaitokset;
- 4) merenkulkuoppilaitokset;
- 5) maatalousoppilaitokset;
- 6) metsätalousoppilaitokset;
- 7) kalatalousoppilaitokset;
- 8) kotitalousoppilaitokset;
- 9) kotiteollisuus- ja käsityöoppilaitokset;
- 10) sairaanhoitaja-, terveysisäris- ja kättilökoulut; sekä
- 11) sosiaalialan työntekijöitä valmistavat oppilaitokset.

Yleiskatsauksen saamiseksi on seuraaviin taulukkoihin koottu ammatilliset oppilaitokset toimialoittain. Sarakkeissa on esitetty lyhyesti nimi, pohjakoulu, pääsyikä ja koulutuksen kesto-aika. Taulukkoihin ei ole merkitty oppilaitoksiin pääsyä varten usein tarvittavaa harjoitteluaikaa.